

Reageren?

Brieven: maximaal 200 woorden.

Artikelen: maximaal 700 woorden.

Mail uw reactie met naam, adres en telefoonnummer naar
opinie@nd.nl of Postbus 2085, 3800 CB Amersfoort.Meer informatie: nd.nl/contactHENRI BEUNDERS • emeritus hoogleraar *Publieke Opinie*, auteur van onder andere *Hoeveel recht heeft de emotie? Over straffen in de slachtoffercultuur* nd.nl/opinie BEELD AFP / BRENDAN SMIALOWSKI

President Joe Biden, onderweg naar het Witte Huis, deze week. De vraag is of het verstandig van hem was publiek wraak aan te kondigen voor de zelfmoordaanslagen op de luchthaven van Kabul waarbij ook Amerikanen omkwamen.

WRAAK IS NIET ZOET

... *Wat moet de reactie zijn na een terreuraanslag zoals in Afghanistan? 'Op lange termijn kan het averechts werken. Je wordt namelijk van slachtoffer zelf dader.'*

We leven in een wraakzuchtige samenleving. Al geven we dat liever niet toe. We dromen ervan als we bedroefd zijn, we geven na moord nabestaanden meer ruimte in het strafproces. En we staan op de stoelen te juichen bij films als *Kill Bill* en *Joker*. Wraak wordt steeds meer geaccepteerd als 'empowerment' van het slachtoffer: dat neemt weer de regie in het leven.

Het lijkt dus niet meer dan 'gerechtvaardigd' dat president Joe Biden na de terreuraanslag in Kabul eind augustus, waarbij ook Amerikaanse soldaten omkwamen, zo kwaad als mogelijk kijkend, dit zei: 'We zullen niet vergeven. We zullen niet vergeten. We zullen op jullie jagen en het jullie betaald zetten.' Amerika zal met kracht en precisie reageren: 'het tijdstip en de plek kiezen wij'. Vergelding is een element in het strafrecht, al willen rechters hier zelden iets over verduidelijken, zo gevoelig ligt het. Het Westen blijft liever bij de scheiding tussen straf en wraak. Straf, inclusief vergelding, is

een beredeneerd onderdeel van het recht, uitgeoefend door de staat. Wraak geldt als irrationele, gewelddadige en ook domme reactie in 'primitieve' culturen, die een eindeloze en wederzijdse terugbetaling met gelijke munt kan ontketenen, bloediger dan de amusante 'tit for tat' bij Laurel en Hardy.

Deze opvatting over wraak – wij doen aan recht, 'de ander' doet aan wraak – is aan herziening toe, zoals de Duitse filosoof en etnoloog Fabian Bernhardt in zijn zojuist verschenen boek *Rache* (Duits voor wraak) terecht opmerkt. Die 'primitieve' wraak vindt namelijk meestal plaats in collectief verband en volgens welomschreven regels, net als in ons strafrecht.

uitermate koel

Wraak is eigenmachtig ondervonden onrecht of schade vergelden, en het niet uitbesteden aan God of de staat. Die wraakneming gebeurt meestal op uitermate koude en rationele wijze. Het verschil tussen de historisch beroemde wrekers – Achilles versus Odysseus, 'the Bride' in *Kill Bill* versus Batman – is dat de eerste twee in alle zichtbaarheid wraak nemen, en Odysseus en Batman in vermomming, en zich pas op het laatste mo-

ment of helemaal niet bekend maken.

Biden kondigt openlijk wraak aan, en vergeet niet zijn eigen pijn te noemen over het overlijden van zijn zoon Beau, Irak-veteraan, die aan kanker stierf. De vraag is of deze aangekondigde wraak verstandig is. Kan deze wraak niet beter in stilte gebeuren, met die dodelijke drones die nu ook weer stiekem in Syrië worden

Te weinig eergevoel is niet goed voor de gezondheid, te veel nog minder.

ingezet tegen terroristen? Ik denk van wel en geef enkele redenen. Ten eerste herhaalde Biden, misschien ongemerkt, de woorden van George W. Bush na 9/11, dat hij Osama bin Laden en zijn terreurbeweging zou opjagen en laten betalen. Biden wil een eind aan de twintig jaar oorlog die volgde, maar kondigt tegelijk een andersoortige oorlog

aan, een drone-oorlog voorbij de horizon, dus buiten beeld.

Ten tweede kan wraak ook zonder speeches worden uitgeoefend. Andere landen, Israël voorop, geven direct lik op stuk, en zeggen eventueel achteraf dat de doelen zijn bereikt. Wraak hoeft niet in een spiraal van geweld te eindigen. Ten derde is het de vraag hóé je wraak neemt op zelfmoordenaars die geen duidelijk briefje achterlaten met de naam van hun opdrachtgever. Moet je dan de restanten in een kist stoppen en de kist ophangen zoals gebeurde met de 'verrader' Gillis van Ledenberg (1550-1618), maat van Johan van Oldenbarnevelt, die vóór zijn executie zelfmoord pleegde?

gelukshormonen

Dan is er nog de persoonlijke wraak. Die wraak – 'Nodig jij mij niet uit? Nodig ik jou ook niet uit!' – mag zoet zijn omdat de hersenen net zo veel gelukshormonen laten aanmaken als een driesterrenmaaltijd. Op lange termijn kan het averechts werken. Je wordt namelijk van slachtoffer zelf dader. Daders lijden weliswaar doorgaans minder dan slachtoffers. Maar je blijft wel aan die wraakactie denken. En dat kan ook negatieve gevol-

gen hebben, zeker als het gaat om personen van wie je daarvoor hield of die je nodig had en eigenlijk nog hebt.

Na de nederlaag van de Fransen tegen de Duitsers in 1870 gold dit devies over revanche: 'Praat er nooit over, maar denk er altijd aan.' Dat veroorzaakte mede de Eerste Wereldoorlog, en een pyrrusoverwinning, want kostte het leven van miljoenen Fransen. Te weinig eergevoel is niet goed voor de gezondheid, te veel nog minder.

blinde vlek

Fabian Bernhardt noemt wraak een 'blinde vlek in de moderne tijd' van Verlichting. Hij heeft gelijk. Bidens speech toont weer aan dat we moeten ophouden wraak te projecteren op 'de ander'. En meer moeten doen aan zelfreflectie, ook na het incasseren van geweld, schade of ander onrecht. Ja, er moet meer ruimte komen voor het slachtoffer in de rechtszaal. Maar laten we onze persoonlijke wraakzucht verder vooral uitleven in de bioscoop, of overgeven aan de God van de Bijbel: 'Mij komt de wraak toe'. Van openlijke wraak afzien biedt meer kans op een positief leven erna, alleen en met die 'primitieve ander'. <